

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

А. О. Комісаренко,

Національна академія державного управління при Президентові України

У статті проаналізовано підходи до визначення поняття «соціальне підприємство». Розглянуто міжнародний досвід у сфері соціального підприємництва. Визначено особливості соціального підприємництва в сучасній Україні як інноваційної соціальної технології. Обґрунтовано основні бар'єри і проблеми розвитку соціального підприємства. Установлено, що в сучасних умовах спостерігається недостатній рівень розвитку соціального підприємництва в Україні. Наголошено на необхідності посилення ролі держави у створенні сприятливих умов для розвитку соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво; державне управління; соціальні інновації; соціальний розвиток; робочі місця; особи з інвалідністю; внутрішньо переміщені особи.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN EFFECTIVE MECHANISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

A. O. Komisarenko,

National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

The article analyzes approaches to the definition of the concept of «social entrepreneurship». International experience in the field of social entrepreneurship is considered. The peculiarities of social entrepreneurship in modern Ukraine as an innovative social technology are defined. The main barriers and problems of social enterprise development are justified. It has been established that in modern conditions there is an insufficient level of development of social entrepreneurship in Ukraine. The liability to strengthen the role of the state in creating favorable conditions for the development of social entrepreneurship has been acknowledged.

Keywords: social entrepreneurship; state management; social innovation; social development; workplaces; people with disabilities; internally displaced persons.

Постановка проблеми. Стратегічною перспективою і основною тенденцією сталого і динамічного соціально-економічного прогресу сучасних держав стає соціально орієнтований розвиток, одним із головних генераторів якого є соціальні інновації. До інноваційних технологій належать неординарні способи розв'язання соціальних проблем, які не мали раніше аналогів. Соціальне підприємництво є тією соціальною інновацією, яка слугує механізмом соціальних перетворень і сталого розвитку в рамках неприбуткової або прибуткової підприємницької діяльності.

Попри свою актуальність, терміни «соціальне підприємництво», «соціальне підприємство», «підприємства соціальної економіки» досі не закріплені на національному законодавчому рівні. Окремою спробою в цьому напрямі можна вважати розгляд проектів Закону України «Про соціальні підприємства» (№ 10610 від 14 червня 2012 р. та № 2508 від 11 березня 2013 р.). Цими проектами передбачалося переведення визначення «соціальне підприємництво» в правове поле, але вони так і не були прийняті. У Законі України «Про підприємництво» (2019) визначення соці-

ального підприємництва як однієї з організаційних форм також відсутнє.

У 2015 р. на Саміті ООН прийнято нову програму сталого розвитку, що містить 17 цілей, спрямованих на покращання соціо-еколого-економічної ситуації у світі (UN General, 2015). Важливим інструментом для реалізації більшості визначених цілей сьогодні може стати соціальне підприємництво, метою якого є вирішення гострих соціальних та екологічних питань на локальному рівні. У «Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» (2017) зазначено, що мале і середнє підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, зростанню валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки.

Розвиток соціального підприємництва в Україні став можливим за рахунок посилення ролі активних учасників національного ринку в підтримці соціально уразливих категорій громадян і вирішенні соціально значущих питань. Проте поширення соціальних підприємств в Україні ускладнено відсутністю законодавства, яке б ре-

© Комісаренко А. О., 2021

гламентувало діяльність соціальних підприємств, та невизначеністю ключових понять і критеріїв ідентифікації таких підприємств.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Соціальне підприємництво є предметом активних наукових досліджень починаючи з 90-х рр. XX ст. Г. Діз, директор Центру розвитку соціального підприємництва Університету Дюка (США), характеризує феномен соціального підприємництва розмиванням міжсекторальних меж, що, дійсно, є інноваційним як для бізнесу, так і для соціального сектору. Значний внесок у вивчення та розроблення теоретико-методологічних та практичних засад соціального підприємництва зробили науковці С. Алворд, Г. Діз, Ф. Найтінгейл, С. Картер, Ф. Спреклі та ін. У своїх працях вони вивчають практики соціального підприємництва, обґрунтовують відмінності між соціальними та комерційними підприємствами.

Серед українських авторів, які досліджують проблеми соціального підприємництва, можна відзначити Н. Гусак, З. Галушку, М. Наумову, О. Кіреєву, А. Корнецького, Й. Рябець, В. Удодову та інших, які розглядають особливості існування соціального підприємства та управління його фінансовою діяльністю в Україні, розробляють концепції розвитку соціального підприємництва, аналізують шляхи його розвитку. У роботі (Кіреєва, 2011) соціальне підприємництво розглядається як інструмент державної соціальної політики.

В Україні соціальне підприємництво набуває все більшої популярності, проте залишаються недостатньо дослідженими методичні підходи та практичні рекомендації щодо створення, функціонування й розвитку соціального підприємства. Зауважимо, що в Україні не існує законодавчої бази, яка б змогла регулювати функціонування соціального підприємства, з огляду на що на сьогодні неможливо встановити особливий режим оподаткування для суб'єктів соціального підприємства.

Тому важливим постає завдання забезпечення сприятливих умов розвитку соціального підприємства на державному рівні, а саме впровадження змін до чинного законодавства для збереження позитивної динаміки розвитку соціального бізнесу.

Мета статті – дослідити особливості розвитку соціального підприємства в сучасній Україні, довести необхідність закріплення терміна «соціальне підприємництво» на законодавчому рівні та врегулювання бази оподаткування означеної

галузі; запропонувати шляхи підвищення ефективності розвитку соціального підприємництва відповідно до цілей сталого розвитку в Україні, які б дали змогу скоординувати зусилля всіх зацікавлених сторін – соціальних підприємців, громадських організацій та держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміни «соціальне підприємництво» і «соціальний підприємець» уперше згадуються в 1960-х рр. в англійській літературі, присвяченій питанням соціальних змін. Вони стали широко вживаними в 1980-х рр. завдяки зусиллям Б. Дрейтона, засновника компанії Ashoka (некомерційний фонд – глобальна асоціація, діяльність якої спрямована на пошук, підтримку та фінансування осіб і організацій, що діють у сфері соціального підприємництва). За визначенням Ashoka, підприємці – це ті, хто змінює обличчя бізнесу, а соціальні підприємці – це люди, які змінюють суспільство. Вони використовують можливості, які до цього не використовувалися, та трансформують системи, винаходячи нові підходи та створюючи рішення для покращання суспільства.

Перші публічні використання терміна «соціальне підприємництво» в Україні датуються 2004 р., а точніше, часом впровадження проєкту «Мережа громадської дії в Україні» (UCAN) у 2004–2008 рр., який фінансувався Агентством США з міжнародного розвитку (USAID: United States Agency for international Development) та впроваджувався Інститутом Сталих Спільнот (ISC: Institute for Sustainable Communities), які запроваджували просвітницькі та тренінгові проєкти щодо можливостей і ролі соціального підприємства в суспільстві. У 2010 р. за ініціативи Британської Ради в Україні створений Консорціум «Сприяння розвитку соціального підприємства в Україні», до якого увійшли Фонд «Східна Європа», Міжнародний фонд «Відродження», комерційний банк «Ерстебанк» та міжнародна аудиторська компанія «PWC». У 2016 р. курс «Соціальне підприємництво» був уперше проведений у Львівській бізнес-школі Українського католицького університету та, як вибірковий, запроваджений у бакалаврській програмі Школи соціальної роботи Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Соціальне підприємництво, 2017).

Водночас на сьогодні соціальне підприємництво не є достатньо розвиненим видом діяльності в Україні. Однією з причин такої ситуації є недостатній рівень знань у громадському, державному та бізнес-секторах про сутність соціального підприємства, його відмінність від інших форм

підприємництва та роль у розвитку суспільства і місцевої громади.

Для більш чіткого розуміння поняття «соціальне підприємництво» визначимо його основні ознаки та характеристики:

- соціальний вплив – цільова спрямованість на вирішення наявних соціальних проблем;

- інноваційність – застосування нових, унікальних підходів;

- самоокупність і фінансова стійкість – здатність соціального підприємства розв'язувати соціальні проблеми до тих пір, поки це необхідно, і за рахунок доходів, одержуваних від власної діяльності;

- масштабованість і тиражованість – збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному та міжнародному рівні) і поширення досвіду (моделі) з метою збільшення соціального впливу;

- підприємницький підхід – здатність соціального підприємця бачити провали ринку, знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, які справлять довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому (European Commission).

Слід зазначити, що розвиток соціального підприємництва є вигідним для економіки кожної країни, оскільки ця діяльність дає можливість зменшити частку державних витрат, спрямованих на розв'язання проблем соціально незахищених верств населення, їх працевлаштування та суспільну адаптацію. Соціальне підприємництво продовжує стрімкий розвиток в європейських країнах. Європейська комісія виділяє чотири основні сфери, в яких працюють соціальні підприємства:

- робоча інтеграція – навчання та інтеграція людей з обмеженими можливостями та безробітних;

- соціальні послуги – послуги з догляду за дітьми, послуги для людей похилого віку або допомога малозабезпеченим людям;

- місцевий розвиток територій у неблагополучних районах – соціальні підприємства у віддалених сільських районах;

- інше – захист навколишнього середовища, спорт, мистецтво, культура та історичне збереження, дослідження та інновації, захист прав споживачів (Смаглій).

За даними Європейської комісії, на сьогодні в Європі існує 2 млн соціальних підприємств (10 % від усього європейського бізнесу), на яких працюють понад 11 млн співробітників (6 % працюючих осіб у регіоні). Основними організаційно-

правовими формами соціальних підприємств у європейських країнах є кооперативи (зокрема в Португалії – «кооперативи соціальної солідарності», у Франції – «соціальні кооперативи колективної власності», в Італії – «соціальні кооперативи», в Іспанії – «кооперативи соціальних ініціатив» тощо) або компанії (наприклад у Великобританії – «компанії, що працюють в інтересах громади», у Бельгії – «компанії соціальної мети») (Смаглій). В Україні існує три основні форми соціального підприємництва:

- громадська організація займається підприємництвом у сфері своєї основної діяльності;

- громадська організація відкриває власне підприємство, частина доходів якого йде на фінансування її програм;

- підприємство для людей з обмеженими можливостями: компанія звільняється від сплати податку на прибуток, якщо понад 50 % її співробітників – люди з інвалідністю.

Розглянемо нормативно-правове забезпечення діяльності соціальних підприємств в європейських країнах. У Великій Британії, наприклад, не прийнято окремого закону, який би регулював соціальне підприємництво, проте законодавством закріплено визначення «соціального підприємства», а також прийнята процедура отримання підприємством статусу соціального. У Данії соціальне підприємництво регулюється директивою ЄС про державні закупівлі (Directive 2014/24/EU). У законі соціальними підприємствами визнаються ті, що входять до списку «зарєєстрованих соціальних підприємств» від влади Данії. У Латвії, Італії, Фінляндії існують окремі закони щодо регулювання діяльності соціальних підприємств. У Польщі, за даними Єврокомісії, законодавство про соціальне підприємництво перебуває все ще на стадії розробки. Проте функціонує законодавчо визначена організаційно-правова форма, затверджена законом «Про соціальні кооперативи» (Економічна наука).

В Україні окремого нормативного акта, що регулював би соціальне підприємництво, не існує, хоча ще в 2013 р. до Комітету Верховної Ради з питань оподаткування було внесено на розгляд законопроект «Про соціальні підприємства», у якому наводиться таке визначення соціального підприємства: «суб'єкт господарювання, утворений юридичними та/або фізичними особами, пріоритетом діяльності якого є досягнення соціальних результатів, зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, культури, навколишнього середовища, надання соціальних послуг і

підтримки соціально уразливих груп населення (безробітних, малозабезпечених, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших визначених законодавством осіб)» (Про соціальні підприємства). Законопроект установив основні вимоги та критерії соціальних підприємств та чітко описав алгоритм набуття відповідного статусу. Проте законопроект так і не був прийнятим.

Основною складністю при розгляді цих проєктів стали побоювання законотворців щодо ризиків, які були пов'язані з уведенням відповідних податкових пільг для соціальних підприємств. З огляду на схильність до корупції в Україні та через небезпеку зловживань були сумніви щодо можливості впровадження ефективного контролю та перевірки критеріїв соціального підприємництва. Таким чином, в Україні й досі відсутній документ, який би офіційно закріпив визначення «соціальне підприємництво».

На сьогодні соціальне підприємництво опосередковано регулюється ст. 62 Господарського кодексу України (2003) (редакція від 16 жовтня 2020 р.) [9], ст. 16 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2012) (редакція від 27 лютого 2020 р.), ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання», ст. 14 Закону України «Про основи соціальної захищеності людей з інвалідністю в Україні» (2020) (редакція станом на 9 серпня 2019). Отже, можна дійти висновку, що чіткої законодавчої бази і чітких норм визначення й регулювання соціального підприємництва в Україні не існує.

Відсутність законодавчої бази негативно впливає на розвиток соціального підприємництва, адже без правових критеріїв та вимог соціальні підприємці не мають можливості претендувати на державну підтримку.

Незважаючи на відсутність законодавчої бази, соціальне підприємництво в Україні розвивається, позитивно впливає на соціальну згуртованість і має великий потенціал для ефективного подолання соціальних проблем. Сучасні виклики українського суспільства, а саме військові дії та проблеми внутрішньо переміщених осіб, створюють додаткові причини щодо активізації соціальних ініціатив. Соціальне ж підприємництво може стати ефективною формою допомоги соціально незахищеним верствам населення. На відміну від звичайної благодійності, соціальні підприємства – це сталі бізнесові механізми, які мають набагато більший вплив на існуючі проблеми та дають змогу ефективніше розподіляти фінансові ресурси. Такий спосіб ведення підприємницької діяльності здатний забезпечити баланс між необ-

хідним рівнем самоокупності та прибутковості і розв'язанням актуальних соціальних проблем. Інакше кажучи, соціальне підприємництво є однією опорою для економічного і соціального благополуччя країни та допомагає державі у вирішенні багатьох питань, тому соціальне підприємництво називають еволюцією бізнесу або навіть революцією для неприбуткової діяльності.

Складним є старт соціальних підприємств, а саме залучення коштів на втілення ідеї. Наразі питання фінансування створення та розвитку соціальних підприємств в Україні можна вирішити за допомогою фандрейзингу. Цей інструмент добре корелює із соціальною складовою, оскільки потребує втручання людей у вирішення поставленого завдання для підприємства. Фандрейзинг може не тільки допомогти з ресурсами, а й привернути увагу суспільства до певної проблеми та шляхів її розв'язання. Вирішення соціальних питань часто потребує не тільки фінансових, а й людських ресурсів. Особливістю соціального підприємництва є можливість залучення волонтерів. Це один із методів фандрейзингу, який забезпечує підприємство чи проєкт мотивованими людьми, які прагнуть допомогти (Соціальне підприємництво, 2017).

Значну підтримку соціальне підприємництво в Україні отримало та продовжує отримувати від міжнародних фондів та організацій. У рамках проєкту «Соціальне підприємництво в Україні: досягнення соціальних змін за ініціативою знизу», що реалізується за підтримки ЄС в Україні, 2019 р. було розроблено Зелену книгу із соціального підприємництва, що може слугувати підґрунтям для розроблення подальшої політики розвитку соціального підприємництва, яку в Європейському Союзі називають Білою книгою.

Аналізуючи соціальне підприємництво в Україні, можна прийти до висновку, що основна проблема його розвитку полягає у відсутності законодавчої бази. Завдання майбутнього закону про соціальне підприємництво – сформулювати і закріпити поняття «соціальне підприємництво» та критерії його виділення серед інших форм господарської діяльності, виявити сфери діяльності для його розвитку, установити заходи підтримки як на місцевому, так і на державному рівнях (укладання договорів оренди державного або комунального майна без проведення конкурсів або аукціонів на право укладення таких договорів), а також стимулюючі механізми для розвитку таких підприємств у країні (Назарук, 2016).

Ключем до успіху соціального підприємництва в Україні є вироблення національної стратегії

розвитку соціального підприємництва, яка б дала змогу скоординувати зусилля всіх зацікавлених сторін – підприємців, громадських організацій, донорських структур, держави та стала б частиною Стратегії сталого розвитку України. На державному рівні необхідно сформулювати умови, які сприятимуть покращанню взаємодії соціальних підприємств між собою, а також з іншими фірмами та інститутами, забезпечуючи можливість для співпраці й спільного розвитку.

Незважаючи на всі перешкоди, соціальне підприємництво в Україні продовжує розвиватись. На сьогодні визначальне місце в його розвитку посідають соціальні інновації. Інновації в соціальному підприємстві виступають головним інструментом поліпшення якості життя суспільства. Соціальний підприємець ставить за мету розв'язання багатьох проблем у суспільстві. І отримання прибутку при цьому не є основним критерієм. Цим відрізняються інновації в соціальному підприємстві від бізнес-інновацій. Інновації створюються на основі тих ресурсів, які вже має підприємець, та залучених методом фандрайзингу. Прикладом вдалого кейса соціального підприємництва з використанням інновацій може бути Товариство з обмеженою відповідальністю «Ноувейст Юкрейн». Перші в Україні створили мобільний пункт збирання вторинної сировини, який обслуговує підприємства м. Києва та містян. Місія підприємства полягає у створенні системних змін заради чистого довкілля, для чого популяризується збирання сміття для вторинної переробки та проводяться навчання всіх бажаючих сортувати. У рамках проекту здійснюється продаж контейнерів для сортування пластику, металу, скла та паперу. Кошти від продажу контейнерів та вторсировини спрямовуються на покриття адміністративних витрат (оренда, паливо, зарплатня та інше), решта – на підтримку освітніх та соціальних проєктів: інтерактивні лекції в школах та дитсадках України, ініціативних груп ОСББ, впровадження екологічного аудиту, просування проєкту «Кришка Project» (перетворення небезпечного пластику на корисні навчальні посібники для уроків природознавства) (Соціальне підприємництво, 2017).

Ще одним вдалим кейсом стала Львівська недержавна організація «Дерево життя», що працює з людьми із порушеннями слуху. Спільно з комерційною фірмою вони зайнялись виробництвом аудіокниг високої якості, які мають підвищений попит у споживачів. У результаті вдалося створити новий сегмент ринку. За рахунок доходів від продажів «Дерево життя» вже профінансувало

видання трьох нових книг. Крім того, що організація продає аудіокниги в книжкових магазинах Львова і на місцевих ринках, вона безоплатно передає аудіофайли і книги у всі бібліотеки для глухих людей в області (Новий бізнес).

Однією з ключових характеристик соціального підприємництва є можливість масштабування діяльності таких підприємств на інші міста та села. З 2014 року в м. Харків розпочала роботу благодійна крамниця «Шафа добра». Крамниця приймає безоплатно речі від населення, які більше не потрібні господарям (одяг, взуття, прикраси, сумки, книги та ін.). Отримані речі сортуються за сезонністю, розмірами та запитами від благодійних та громадських організацій. 80–90% усіх речей розподіляють між соціальними організаціями, решта продається в магазинах за демократичними цінами. Отримані кошти спрямовують на фінансову підтримку благодійних програм БФ «Харківський центр допомоги вагітним». Слід зазначити, що на сьогодні подібні соціальні магазини існують майже в кожному місті нашої країни, тобто позитивний досвід успішно масштабується.

Важливим аспектом соціального підприємництва є залучення до громадського життя соціально уразливих верств населення, забезпечення їх роботою та здійснення соціальної адаптації. Особливо це стосується працевлаштування осіб з інвалідністю, – проблема, яка в Україні стоїть дуже гостро. Прикладом такого підприємства може бути Київське товариство «Аліса» для людей з обмеженими можливостями. Головна мета організації – захист прав та інтересів людей з інвалідністю, реалізація їх права на працю, моральну й фізичну реабілітацію в соціумі тощо. Наразі функціонує шість бізнес-підприємств: магазин канцтоварів «Аліса»; кафе «Посадена»; торгова фірма «Етіт»; архітектурна фірма «Інсторм»; рекламне агентство «Моностат»; спортивні приміщення для навчання дітей бойовим видам мистецтв.

Дискусійним на сьогодні залишається питання вимірювання та оцінювання результатів діяльності соціальних підприємств за їх соціальним ефектом. Водночас об'єктивне оцінювання наслідків роботи таких бізнес-утворень та їх внеску в розв'язання соціальних проблем на різних рівнях важко переоцінити. Незважаючи на те, що соціальне підприємництво відносно нове і незрозуміле для більшості українців явище, останнім часом воно все більше привертає до себе увагу громадських організацій та ініціативних груп. Використання підприємницьких підходів до

розв'язання соціальних проблем підносить соціальне підприємництво на новий рівень розвитку.

На перспективи зростання популярності соціального підприємництва вказують такі фактори, як:

- низький рівень ефективності розв'язання соціальних проблем з боку уряду і держави (зокрема його різних соціальних інститутів);

- створення на вітчизняному ринку конкурентного середовища для підвищення якості товарів і послуг з боку компаній, зацікавлених у цьому;

- необхідність підвищення рівня відповідальності та причетності у людей, шляхом залучення їх у сферу діяльності через різні соціальні організації;

- використання підприємницьких підходів до вирішення соціальних проблем, що дає змогу менше розраховувати на бюджетне фінансування, у зв'язку з постійним дефіцитом останнього (Вольвач).

Сучасне суспільство ставить якісно нові вимоги до бізнесу. Виключно комерційна складова виявляється недостатньою умовою для забезпечення конкурентоспроможності на національних та міжнародних ринках. Основна відмінність між підприємництвом та соціальним підприємництвом лежить не в площині мотивації, а у сфері характеристик цінності, що виробляється. У разі звичайного підприємництва це ринкова цінність, яка може бути виражена в категорії доходу і прибутку. У разі соціального підприємництва це цінність, що виражається в перевазі, яку отримує значна частина суспільства або суспільство в цілому від виробленого соціальним підприємцем соціального ефекту. Цільовими групами, на які розраховано соціальний ефект, є найменше захищені верстви населення, а саме особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, багатодітні малозабезпечені сім'ї та ін. Соціальне підприємство є потужним інструментом розв'язання нагальних соціально-економічних проблем суспільства, сприяє продуктивній зайнятості та підвищенню рівня і якості життя громадян.

Висновки на перспективи подальших досліджень. Розвиток соціального підприємництва в Україні – тривалий процес, який можна прискорити шляхом розгляду формування соціального підприємництва як важли-

вого самостійного напрямку політики соціально-економічних реформ. Крім того, розвиток соціального підприємництва підтримує проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та повністю відповідає цілям сталого розвитку України на період до 2030 року. Для надання сталого розвитку соціальному підприємництву потрібна системна підтримка цієї сфери з боку держави. Слід зазначити, що розвиток соціального підприємництва вигідний державі, оскільки орієнтований на працевлаштування та соціальну адаптацію соціально незахищених верств населення, а також надання їм певних соціальних послуг. Додатково це зменшує навантаження на бюджет та знижує соціальну напруженість у суспільстві. Соціальне підприємство перебуває на перетині традиційного підприємництва та благодійності, для їх розділення і правильного тлумачення потрібно закріпити на законодавчому рівні термін «соціальне підприємство», прописати чіткі вимоги до характеристик підприємства та критерії, за якими підприємство може називатися соціальним. Першочерговим завданням також є юридичне визначення організаційно-правових форм цих підприємств, для чого ми можемо використати міжнародний досвід, аналіз якого надається у статті. Водночас будь-який досвід соціального підприємництва, успішний в одній країні, не може бути перенесений в іншу країну без адаптації, адже соціальне підприємство потребує ефективної ідеології та адвокації.

Будь-яке підприємство може розвиватись лише за наявності відповідних умов, соціальне підприємство при цьому не є винятком. Правове закріплення, а отже, і підвищення значення соціального підприємства, було би ключовим моментом для того, щоб воно зайняло відповідне місце в політиці, економіці, суспільстві та науці. Соціальне підприємство може стати ефективним механізмом сталого розвитку в Україні у разі системного розв'язання проблем галузі та чіткої і скоординованої роботи всіх зацікавлених сторін – підприємців, громадських організацій, донорських структур і держави.

Список використаних джерел

Про підприємництво : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

UN General Assembly Resolution (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the General Assembly on

References

Zakon Ukrainy «Pro pidpriemnytstvo» [Law of Ukraine «On Entrepreneurship»] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

UN General Assembly Resolution (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development :

- 25 September 2015. URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Каб. Міністрів України від 24.05.2017 № 504-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p>
- Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посібник / А. А. Свинчук та ін. Київ : ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с.
- European Commission. Growth. Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en
- Смаглій К. Чи потрібен Україні закон про соціальне підприємництво? URL: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>
- Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід 2020. № 4. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2020/3.pdf
- Про соціальні підприємства : проект Закону України від 11.03.2013 № 2508. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG1XO00A.html
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436І-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/43615>
- Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 20.12.2020 № 875-XII (редакція станом на 09.08.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text12>
- Назарук В. Я. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні. Соціальне підприємництво в Україні. 2016. URL: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/vukraini/156-5-velykykh-mozhlyvostei-dlia-rozvytku-sotsialnoho-pidpriemnytstva-v-ukraini>
- Кіреєва О. Б. Соціальне підприємство як інструмент державної соціальної політики. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf)
- Новый бизнес: социальное предпринимательство. URL: <http://www.nb-forum.ru>
- Вольвач В. Социальное предпринимательство: как в Украине создают бизнес со смыслом. URL: <http://www.uamarket.info>
- Resolution adopted by the General Assembly on 25 September. Retrieved from: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- Stratehiia rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini na period do 2020 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.05.2017 № 504-r. [Strategy for the development of small and medium enterprises in Ukraine for the period up to 2020]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-r>
- Sotsialne pidpriemnytstvo: vid idei do suspilnykh zmin: posibnyk (2017). [Social entrepreneurship: from idea to social change] / A. Svyinchuk, A. Kornetskyi, M. Honcharova, V. Nazaruk, N. Husak, A. Tumanova. Kyiv :TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI».188 p. [in Ukrainian].
- European Commission.Growth. Sectors of the Social economy in the EU: Social enterprises. Retrieved from: https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises_en/
- Smahliy, K. Chy potriben Ukraini zakon pro sotsialne pidpriemnytstvo? [Does Ukraine need a law on social entrepreneurship?]. Retrieved from: <http://socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/v-ukraini/135-chy-potriben-ukraini-zakon-pro-sotsialne-pidpriemnytstvo>
- Ekonomichna nauka. Investytsii: praktyka ta dosvid (2020). [Economic science. Investments: practice and experience]. Is. 4. Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2020/3.pdf
- Proekt Zakonu Ukrainy «Pro sotsialni pidpryie mstva» [Draft Law of Ukraine «On Social Enterprises»] vid 11.03.2013 N 2508. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG1XO00A.html
- Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine] vid 16.01.2003 N 436-IV. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/43615>
- Zakon Ukrainy «Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii» [Law of Ukraine «On Charitable Activities and Charitable Organizations»] vid 05.07.2012 N 5073-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhyshche nosti osib z invalidnistiu v Ukraini» [Law of Ukraine «On the basis of social protection of persons with disabilities in Ukraine»] vid 20.12.2020 875-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text12> (Redaktsiia stanom na 09.08.2019).
- Nazaruk, V. Ya. (2016). 5 velykykh mozhlyvostei dlia rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini [5 great opportunities for the development of social entrepreneurship in Ukraine. Social entrepreneurship in Ukraine]. Retrieved from: <http://www.socialbusiness.in.ua/index.php/novyny/vukraini/156-5-velykykh-mozhlyvostei-dlia-rozvytku-sotsialnoho-pidpriemnytstva-v-ukraini>
- Kirieleva, O. B. Sotsialne pidpriemstvo yak instrument derzhavnoi sotsialnoi polityky [Social enterprise as an instrument of state social policy]. Retrieved from: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf)

Novyj biznes: social'noe predprinimatel'stvo [New business: social entrepreneurship]. Retrieved from: <http://www.nb-forum.ru>

Vol'vach, V. Social'noe predprinimatel'stvo: kak v Ukraine sozdajut biznes so smyslom [Social entrepreneurship: how to create a business with meaning in Ukraine]. Retrieved from: <http://www.uamarket.info>

Комісаренко Анна Олександрівна,
аспірантка кафедри суспільного розвитку і суспільно-
владних відносин, Національна академія державного
управління при Президентові України,
03057, Україна, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20

Цитування: Комісаренко А. О. Соціальне підприєм-
ництво як ефективний механізм сталого розвитку в
Україні. *Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління»*.
2021. № 1 (100). С. 140–147.

Стаття надійшла: 28.01.2021

Схвалено до друку: 01.03.2021

Komisarenko, Anna O.,
Ph.D Student of Social Development and Public Relations
Department, National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine,
20, Anton Tsedyk St, Kyiv, 03057, Ukraine
E-mail: 4332053@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7516-7743>

Citation: Komisarenko, A. O. (2021). Sotsialne
pidpriemnytstvo yak efektyvnyi mekhanizm staloho
rozvytku v Ukraini [Social entrepreneurship as an
effective mechanism of sustainable development
in Ukraine]. *Bulletin of the NAPA. Series «Public
Administration»*. Is. 1 (100). P. 140–147 [in Ukrainian].

Article arrived: 28.01.2021

Accepted: 01.03.2021